

Received: 2025/10/09

Accepted : 2025/11/25

Searching for the reasons for the sanctity of alcoholic beverages in the Islamic Penal Code With an emphasis on brain diseases and cancers

Sayyad Mohammadreza Moosavifard

Department of Islamic Jurisprudence and / of Law, Semnan.C., Islamic Azad University, , Semnan, Iran

Abstract

It seems that one of the reasons why young people are away from religious issues and are not bound by some religious orders, which happens to be a very big damage and challenge in its own way, and according to the author, the neglect of the work of the religious government is the lack of attention to scientific proof and updating of some religious orders and clarification about its philosophy, and is sufficient only in the form of admonition and sermon, one of these issues (the Prohibition of alcohol consumption in Islam), which also determines the importance of the issue itself. The present search is organized with an analytical descriptive approach while adapting to the method of collecting resources in the form of documents and libraries and helping to search for internet resources. The question that we are looking for in this article is to find a scientific and documented answer to it, given the Prohibition of alcoholic beverages in Islam from a thousand and a half years ago, is there a logical and scientifically proven link between its consumption and brain disorders and various cancers? Based on the citations of the scientific experimental research conducted in this field, the answer is yes. given the extensive research that scientists in these fields have had, there is a direct link between alcohol consumption and some brain diseases and cancer, Islam's priority is personal health based on self-interest for people's physical and mental health. So as a research outlet, it can be said that the expansion of scientific and interdisciplinary research, the promotion of educational methods in schools and universities, and so on... Not only does it lead us to a convincing answer to the cause of this dignity and its philosophy, but it can prove the truth of the claim of religion with scientific and modern reasons.

Keywords

Islam, alcohol consumption, criminalization, brain disease, cancer.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۷/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۹/۲۵

جستاری بر علل حرمت مشروبات الکلی در فقه جزای اسلامی

با تأکید بر بیماریهای مغزی و انواع سرطان‌ها

دکتر سید محمد رضا موسوی فرد^{۱*}

^{۱*} عضو هیئت علمی گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

mr.mousavifard@iaau.ac.ir

چکیده

به نظر می‌رسد یکی از علل دوری جوانان از مسائل دینی و عدم مقید بودن به برخی از دستورات دینی که اتفاقاً آسیب و چالش بسیار بزرگی نیز در نوع خود می‌باشد و به عقیده نگارنده اهمال کاری حکومت دینی نیز قلمداد می‌گردد عدم توجه به اثبات علمی و به روز برخی دستورات دینی و شفاف سازی در خصوص فلسفه آن است و صرفاً در قالب پند و اندرز و خطابه و عاظمی و عاظمی شده است، یکی از این مسائل (حرمت مصرف الکل در اسلام) است که همین زمینه خودش اهمیت موضوع را نیز مشخص می‌نماید. جستار حاضر با رویکردی توصیفی تحلیلی در عین حال تطبیقی با روش گردآوری منابع به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای و مدد جستار از منابع اینترنتی ساماندهی شده است. سوالی که در این مقاله در پی یافتن پاسخی علمی و مستند برای آن هستیم چنین قابل طرح است با توجه به حرام بودن مشروبات الکلی در دین اسلام از هزار و اندی سال پیش آیا ارتباط منطقی و علمی اثبات شده‌ای بین مصرف آن و اختلالات مغزی و انواع سرطان‌ها قابل استناد و اثبات است؟ به نظر به استنادات تحقیقات تجربی علمی صورت پذیرفته در این زمینه پاسخ مثبت است با توجه به تحقیقات گسترده‌ای که دانشمندان این رشته‌ها داشته‌اند بین مصرف الکل و برخی بیماریهای مغزی و سرطان ارتباط مستقیم وجود دارد، اولویت اسلام سلامت فردی بر مبنای مصلحت‌گرایی برای سلامتی جسمی و روانی افراد است. فلذا به عنوان ره‌آورد تحقیقاتی می‌توان گفت: گسترش پژوهش‌های علمی و میان رشته‌ای، ترویج متدهای آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها و... نه تنها ما را به پاسخی قانع کننده برای علت این حرمت و فلسفه آن می‌رساند در نوع خود می‌تواند با دلایل علمی و امروزی حقانیت ادعای دین را به اثبات رساند.

واژگان کلیدی: اسلام، مصرف الکل، جرم انگاری، بیماری مغزی، سرطان

بیان مسئله

مصرف مشروبات الکلی از دیرباز در جوامع مختلف رواج داشته و به عنوان یکی از عوامل مهم در بروز مشکلات اجتماعی، بهداشتی و اخلاقی شناخته شده است. در دین اسلام، مصرف مشروبات الکلی به طور صریح حرام اعلام شده و آیات قرآن کریم و روایات متعدد، مضرات آن را در ابعاد فردی و اجتماعی مورد تأکید قرار داده‌اند. با پیشرفت علوم پزشکی و تحقیقات گسترده در حوزه سلامت، امروزه شواهد علمی فراوانی وجود دارد که نشان می‌دهد، مصرف الکل نه تنها بر سلامت روانی و رفتاری افراد تأثیر منفی می‌گذارد، بلکه عامل مهمی در بروز بیماری‌های جدی از جمله بیماری‌های مغزی و انواع سرطان‌ها است. بیماری‌های مغزی ناشی از مصرف الکل، مانند زوال عقل، افسردگی، اضطراب و اختلالات عصبی، از جمله عوارضی هستند که می‌توانند زندگی فرد را به شدت تحت تأثیر قرار دهند. از سوی دیگر، ارتباط مصرف الکل با افزایش خطر ابتلا به سرطان‌هایی مانند سرطان کبد، مری، پستان و روده بزرگ، به طور گسترده در مطالعات علمی اثبات شده است.

این یافته‌ها نشان می‌دهند که حرمت مشروبات الکلی در اسلام نه تنها یک دستور دینی، بلکه یک هشدار بهداشتی و پیشگیرانه برای حفظ سلامت انسان‌ها است. با پیشرفت علوم پزشکی و تحقیقات گسترده در حوزه سلامت، امروزه شواهد علمی فراوانی وجود دارد که نشان می‌دهد مصرف الکل تأثیرات مخربی بر سلامت جسمی و روانی انسان دارد. از جمله مهم‌ترین عوارض مصرف الکل، تأثیرات منفی آن بر مغز و سیستم عصبی است. مصرف طولانی‌مدت الکل می‌تواند منجر به بیماری‌های مغزی مانند زوال عقل (دمانس)، افسردگی، اضطراب، اختلالات حافظه و حتی سکته مغزی شود. الکل با تأثیر بر انتقال‌دهنده‌های عصبی، تعادل شیمیایی مغز را برهم می‌زند و می‌تواند باعث ایجاد اختلالات روانی و رفتاری شود. با توجه به اهمیت این موضوع، این مقاله به بررسی علل حرمت مشروبات الکلی در اسلام با تأکید بر بیماری‌های مغزی و انواع سرطان‌ها می‌پردازد. هدف از این پژوهش، تحلیل دلایل شرعی و علمی حرمت الکل و تبیین تأثیرات منفی آن بر سلامت جسمی و روانی انسان است. این تحقیق می‌کوشد تا با ارائه شواهد علمی و دینی، اهمیت پرهیز از مصرف الکل را به عنوان یک عامل خطرناک برای سلامتی خود افراد جامعه در درجه اول مورد تأکید قرار دهد.

روش تحقیق: جستار حاضر با رویکردی توصیفی تحلیلی در عین حال تطبیقی با روش گردآوری منابع به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای و مدد جستن از منابع اینترنتی ساماندهی شده است.

سؤال تحقیقاتی: با توجه به حرام بودن مشروبات الکلی در دین اسلام از هزار و اندی سال پیش آیا ارتباط منطقی و علمی اثبات شده‌ای بین مصرف آن و اختلالات مغزی و انواع سرطان‌ها قابل استناد و اثبات است؟

فرضیه: به نظر پاسخ مثبت است با توجه به تحقیقات گسترده‌ای که دانشمندان این رشته‌ها داشته‌اند بین مصرف الکل و برخی بیماری‌های مغزی و سرطان ارتباط مستقیم وجود دارد، اولویت اسلام سلامت فردی است.

(۱) ادبیات و پیشینه پژوهشی

در خصوص جستار حاضر با توجه به تحقیقاتی که در منابع داخلی و خارجی داشتیم منابعی که مرتبط باشد یافت شده‌اند البته غیرمستقیم، فلذا به رسم تحقیقات کلاسیک علمی به برخی از منابع اشاره مختصری می‌نماییم.

ردیف	عنوان	نویسنده و منبع	یافته‌ها

۱	تحلیل فقهی پزشکی علل حرمت شرب خمر	به قلم بهمن پوری و دیگران در فقه پزشکی به چاپ رسیده است	برخی معتقدند شرب خمر دارای فوایدی می‌باشد و به آیه ۲۱۹ سوره بقره که در آن از منافع شراب سخن گفته شده استدلال می‌کنند.
۲	اعجاز علمی قرآن در ارتباط با حرمت شراب‌خواری	به قلم حسین اسماعیلی در پژوهش‌های اجتماعی اسلامی به چاپ رسیده است	جلوگیری از نوشیدن شراب و حکم به پلید بودن آن یکی از معجزات علمی قرآن کریم است.
۳			دین اسلام در بسیاری از آیات قرآن پیروان خویش را از پیامدهای خوردن چیزهای حرام از جمله شراب، گوشت

خوک و... مطلع می‌کند و به این نکته نیز اشاره می‌کند که خوردن آن‌ها تأثیر منفی بر روح و روان فرد دارد.	به قلم میرآقاسی در مجله مطالعات قرآنی چاپ شده است	برخی از آثار مسکرات از دیدگاه قرآن و سنت
- بالاخره چندین منبع و مقاله دیگر که به خاطر "رعایت اصل اختصار صرفنظر" می‌کنیم.		

۲) مبانی نظری

مصلحت‌گرایی دینی به رویکردی اطلاق می‌شود که در آن تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات بر اساس مصلحت‌های دینی و اهداف شرعی صورت می‌گیرد. این رویکرد در چارچوب دین اسلام و به ویژه در فقه اسلامی مطرح شده است و هدف آن تأمین سعادت و رفاه انسان در دنیا و آخرت است. مصلحت‌گرایی دینی بر این باور استوار است که احکام و قوانین دینی برای تأمین منافع و مصالح واقعی بشر وضع شده‌اند و در صورت تعارض ظاهری بین احکام، باید به مصلحت‌های کلی و اهداف شریعت توجه کرد. استناد به مصلحت در سیاستگذاری جنایی همواره از موضوعات چالشی میان فقها و حقوقدانان تلقی شده است. (میرزایی و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۱۴۹)

مصلحت‌گرایی دینی بر این اصل استوار است که سعادت واقعی انسان در گرو توازن بین زندگی دنیوی و اخروی است. بنابراین، اقدامات و تصمیم‌ها باید به گونه‌ای باشد که هم نیازهای مادی و هم نیازهای معنوی انسان را تأمین کند. یکی از اصول مهم در مصلحت‌گرایی دینی، جلوگیری از ضرر و زیان است. بر این اساس، هر تصمیمی که منجر به ضرر فرد یا جامعه شود، خلاف مصلحت است و باید از آن اجتناب کرد که اتفاقاً اینجا همین مسئله کاملاً موضوعیت دارد. مصلحت‌گرایی دینی معتقد است که سعادت واقعی انسان در گرو پیروی از احکام و قوانین الهی است، اما این پیروی باید با درک مصلحت‌های پشت این احکام همراه باشد. گاهی این مصلحت قابل تعمیم به جامعه است چرا که همیشه معتقدیم که مصلحت عمومی یکی از مفاهیم بنیادین سیاست، حقوق و اخلاق است. (راسخ و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۱۹۳)

به عبارت دیگر، سعادت انسان زمانی تأمین می‌شود که هم به ظواهر احکام دینی عمل شود و هم به اهداف و مصلحت‌های پشت آن‌ها توجه گردد. مصلحت‌گرایی دینی با چالش‌هایی نیز مواجه است. برخی منتقدان معتقدند که این رویکرد ممکن است به سوءاستفاده و تفسیرهای شخصی از دین منجر شود. همچنین، تعیین مصلحت در برخی موارد می‌تواند دشوار باشد و ممکن است اختلاف‌نظرهایی در این زمینه ایجاد شود. واژه مصلحت که عموماً با مفاهیمی همچون سود، فایده و شایستگی همراه است، اساساً در قرآن مجید بکار نرفته، اما مشتقات این کلمه یعنی صلاح، اصلاح، صالح و مشابه آن در جای جای این کتاب آسمانی مشاهده می‌شود. صلاح متضاد با مفهوم فساد است. (پناهی و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۱)

مصلحت‌گرایی دینی به عنوان یک رویکرد فقهی و دینی، تلاش می‌کند تا با در نظر گرفتن مصلحت‌های فردی و اجتماعی، سعادت انسان را در دنیا و آخرت تأمین کند. این رویکرد بر انعطاف‌پذیری و تطبیق احکام با شرایط زمان و مکان تأکید دارد، اما همواره در چارچوب اصول و ارزش‌های دینی عمل می‌کند. اگر از نگاه کتاب نیز بخواهیم به حرمت آن بنگریم می‌توان چنین مدعی شد که شالوده‌ی قرآنی این دیدگاه‌ها همگی مبتنی بر مصلحت است. (حاجی اسماعیلی و دیگران، ۱۳۸۹، ص ۱۵۷)

مفاهیم پژوهشی

۳-۱: مفهوم حرمت در دین

واژه حرمت و مشتقات و نیز مرادف آن در هر لغتی، همچنین صیغه نهی (لَا تَفْعَل) (بر حرمت دلالت می‌کند. البته در چگونگی دلالت صیغه نهی بر حرمت اختلاف است که آیا به وضع) ر وضع (است یا به حکم عقل؟ بدین معنا که از صیغه نهی صرف منع - قطع نظر از الزامی بودن آن - فهمیده می‌شود، لیکن عقل تا زمانی که از جانب شارع رخصتی نرسد، مکلف را ملزم به ترک مفاد آن می‌داند؛ چه اینکه این الزام مقتضای مقام مولائیت شارع و عبودیت مکلف است. حرام اصطلاحی در فقه اسلامی و یکی از احکام پنج‌گانه است. حرام برای توصیف اعمالی به کار می‌رود که نباید انجام شوند و انجام آن‌ها مستوجب مجازات در آخرت است. کارهای حرام دایره گسترده‌ای از اعمال فردی، اخلاقی، عبادات و معاملات را در بر می‌گیرد. ترک کردن واجبات هم در فقه اسلامی حرام است. بعضی از کارهای حرام در این دنیا نیز مجازاتی از جنس حد یا تعزیر دارند. کلمه حرام به معنای ممنوع و دور از دسترس در مجموعه دستورات عملی دین اسلام برای توصیف کارهایی به کار می‌رود که در فقه اسلامی انجام آن برای مسلمانان ممنوع است مسلمانان باید این کارها را ترک کنند. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵ ش، ج ۱، ص ۴۳۰) کلمه حرام در کنار چهار حکم دیگر یعنی واجب، مستحب، مکروه و حلال مجموع احکام پنج‌گانه عملی در اسلام را شکل می‌دهند. شخص مکلف در صورت انجام فعل حرام، گناهکار محسوب می‌شود. (هاشمی شاهرودی، ۱۴۲۶ ق، ج ۳، ص ۲۹۱)

در خصوص چرایی علت حکم حرمت باید گفت: علمای شیعه معتقدند احکام عملی اسلام بر اساس مصالح و مفاسد واقعی شکل گرفته‌اند، (مطهری، مجموعه آثار، ۱۳۹۰ ش، ج ۲۱، ص ۷۲) و هر کاری که انجامش مفسده داشته باشد و آن مفسده به اندازه‌ای باشد که اجتناب از آن ناگزیر باشد، حکم آن کار، حرمت است حتی اگر انجام آن کار برای افراد منافعی داشته باشد. (سبحانی، ۱۴۲۶ ق، ج ۳، ص: ۳۹۴)

مفسده ممکن است فردی و برای نوع انسان‌ها، یا مفسده‌ای اجتماعی و یا دینی و معنوی باشد. به گفته آقای مطهری فقیه و متفکر شیعه معیار حرام بودن محرمات در اسلام فقط ضرر جسمی نیست و ممکن است عامل حرمت مفسده روحی یا مفسده‌ای اجتماعی باشد. به عنوان نمونه معیار حرمت در خوردنی‌های حرام مانند گوشت برخی حیوانات می‌تواند انتقال خواص معنوی آنها باشد که به خورنده منتقل می‌گردد. (جهت مطالعه نک به: حسینی طهرانی، ج ۲، ص ۲۸۸) حرمت به معنی حرام بودن است و حکم به ترک فعل به صورت الزامی را، حرمت گویند. حرمت، از اقسام احکام الزامی است که مولا به خاطر مفسده‌ای که در چیزی وجود دارد، و این مفسده هم به اندازه‌ای هست که ترک آن را الزامی کند، به پرهیز از آن دستور اکید داده و هیچ رخصتی برای انجام آن نمی‌دهد؛ به بیان دیگر، حرمت، حکم شرعی مکلف شرعی موظف به رعایت آن است.

۳-۲: مختصر مفهوم مصلحت اندیشی دین برای انسان

مصلحت اندیشی در دین اسلام به معنای توجه به منفعت و سود انسان‌ها در زندگی دنیوی و اخروی است. این مفهوم در متون دینی به دو دسته اصلی تقسیم می‌شود: مصلحت دائمی (ثابت) و مصلحت موقت (متغیر). مصلحت دائمی شامل اصولی است که در تمامی زمان‌ها معتبر هستند، در حالی که مصلحت موقت به شرایط خاص و متغیر وابسته است. مصلحت به معنای منفعت و سود است و در دین اسلام، این مفهوم با تکلیف مرتبط است. دین نه تنها به تکالیف شرعی اشاره دارد، بلکه هدف آن تأمین مصلحت انسان‌ها نیز می‌باشد. مصلحت می‌تواند دنیوی باشد، مانند حفظ سلامت و آرامش روحی، یا اخروی، که به سعادت در زندگی پس از مرگ مربوط می‌شود. در اندیشه اسلامی، رابطه بین مصلحت و تکلیف بسیار مهم است. فلاسفه اسلامی بر این باورند که وجود قوانین الهی برای رفع اختلافات انسانی ضروری است. در مجموع مصلحت یکی از مفاهیم بنیادین سیاست، حقوق و اخلاق است. (راسخ و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۹۳)

از این رو، مصلحت‌های دنیوی و اخروی^۱ در بسیاری از احکام شرعی لحاظ شده‌اند. به عنوان مثال، حکم قصاص به عنوان حفظ نفس مطرح شده است. مصلحت هم در پی ریزی احکام و دستورات شرعی و هم در اداره حکومت نقش غیر قابل انکاری دارد، چه این که خدای حکیم، تمام احکام را بر مبنای مصالح و مفاسد مبتنی می‌کند و اداره حکومت نیز باید در جهت صلاح و سداد انسان‌ها و آحاد جامعه باشد. البته باید گفت: مصلحت در اینجا به معنای نفی عدالت نیست بلکه عدالت همچنان یک اصل حاکم در اداره جامعه و سیاست‌گذاری‌های داخلی و خارجی مطرح است. جایگاه مصلحت این است که در یکایک مقررات و نحوه اجرای آن، با محاسبه منافع و مصالح و مفاسد و زیان‌ها، آنچه که به خیر و صلاح مملکت است منظور شود.^۲

مصلحت‌اندیشی در دین اسلام نه تنها به تأمین منافع فردی بلکه به حفظ جامعه نیز توجه دارد. این مفهوم در کنار تکلیف محوری باعث می‌شود تا دین به عنوان یک برنامه جامع برای هدایت انسان‌ها عمل کند و با توجه به شرایط مختلف، کارایی خود را حفظ نماید. در نوع خود این انتظار کاملاً معقولانه است چرا که اسلام دین خاتم است و این امر مستلزم ظرفیت این دین آسمانی در پاسخ به نیازهای بشر در همه زمان‌ها، مکان‌ها و شرایط مختلف است. (مشایخی پور، ۱۳۸۸، ص ۱۴۵)

یافته‌های تحقیقاتی

۳) حرمت مشروبات الکلی در کتاب

این واژه از دو کلمه شرب به معنی نوشیدن و خمر به معنی مایع مستی‌آور، تشکیل شده است؛ بنابراین معنای آن نوشیدن مایعات الکلی است. این کار که به شراب‌خواری هم معروف است، در شرع گناه و جرم محسوب می‌شود و مستحق حد است. به همین خاطر در قانون برای آن مجازات مشخصی بیان شده است. طبق این تعریف، فرقی میان شراب‌های گرفته شده از انگور، خرما، کشمش، جو و... وجود ندارد و چون همه آنها موجب مستی و خارج شدن انسان از حالت طبیعی می‌شوند، مصرفشان حرام به حساب می‌آید. همچنین مصرف آبجو حتی اگر مستی نداشته باشد، از نظر قانون شرب خمر محسوب می‌شود. برای بعضی از جرم‌ها در شرع مجازات حد (مجازات مشخص در شرع) تعیین شده است و قانون ما که برگرفته از شرع است شرب خمر به دلیل مشکلات زیان بار روحی و جسمی منع شده طب سنتی نیز نگاهی مشابه به مصرف الکل دارد. (ملک زاده، ۱۳۹۹، ص ۱۰۲) شراب‌خواری یکی از اعمال مستحق شلاق در شرع محسوب می‌شود و به همین دلیل حکم شراب‌خواری در قانون نیز شلاق است. با توجه به این تفسیر نظر به اینکه از دسته مجازات‌های حدی محسوب می‌گردد حرمت و مجازات شرب خمر عنیا در قرآن کریم مورد تأکید و تأیید شارع مقدس قرار گرفته است. به ادبیات دیگر در تعدادی از آیات، نوشیدن برخی آشامیدنی‌ها، تحریم و به طور واضح و صریح، نهی شده‌است. به طور کلی حرام شده‌است. (کاظمی مقدم و دیگران، ۱۳۹۷، ص ۵۵)

علمای دین اسلام، شراب را در بین نجاسات قرار می‌دهند و شرب خمر را حرام اعلام می‌کنند. برای این حکم نیز چهار دلیل و منبع قرآن، سنت، عقل و اجماع مطرح می‌شود. برخی از منابع قرآنی این حکم عبارتند از: آیه ۲۱۹: «... يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ...» به این معنی که: «... از تو حکم شراب و قمار را می‌پرسند بگو در آن دو گناهی بسیار بزرگ است و منافی نیز برای مردم به همراه دارد، ولیکن ضرر آن دو بیش از منافع صوری آنها است.» مضافاً آیه ۹۰ سوره مائده: «... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ

۱. The Interests of The World and The Hereafter

۲. به عقیده نگارنده به صورت خاصه از منظر مصلحت انسانی به ادبیات دیگر می‌توان گفت: مصلحت انسان در اسلام مفهومی است که بر حفظ و تأمین منافع فردی و اجتماعی تأکید دارد و به‌نوعی با عدالت ارتباط مستقیم دارد. در دین اسلام، مصلحت مربوط به تدبیر امور جامعه به شیوه‌ای است که به خیر و صلاح عمومی احترام بگذارد. مصلحت به معنای اقداماتی است که به افزایش خیر و کاهش شر در جامعه کمک می‌کند. این اقدام‌ها نباید با اصول و ارزش‌های بنیادی دین اسلام، در تضاد باشند. عدالت یکی از اصول محوری در دین اسلام است و مصلحت نباید موجب نقض عدالت شود.

وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» به این معنی: «... ای اهل ایمان، شراب و قمار و بت‌پرستی و تیرهای گرو بندی همه اینها پلید و از عمل شیطان است، از آن البته دوری کنید تا رستگار شوید». بنابراین احکام مجازات اسلامی صادر شده برای جرم شراب خواری، براساس نص صریح قرآن و روایات و احادیث صادر شده است.^۳ همچنین مجازات حد نیز بر اساس شرع مقدس اسلام برای این جرم تعیین شده است. از اعجازهای قرآن با توجه به سابقه این امر در دوران جاهلیت این است که حرمت آن در ابتدای نظام اسلامی و نزول قرآن به تدریج و مرحله به مرحله بیان شده است. (اسماعیلی، ۱۳۹۵، ص ۱۳۷)

۴) حرمت مشروبات الکی در برخی روایات

به هر حال اسلام که حکم تحریم شراب را صادر نموده، به خاطر مفاسدی است که در آن موجود می‌باشد، بعضی از این مفاسد تاکنون کشف شده و بعضی هنوز کشف نشده‌اند، معتقد بدین امر هستیم دستورات اسلام را وحیانی می‌دانیم و یقین داریم که خداوند حکیم و دانا با علم به پلیدی شراب آن را بر مردم حرام کرده است. نتیجه اینکه به صرف دستاورد علمی بر فایده داشتن شراب برای بدن انسان، نمی‌توان از این دستور الهی دست برداشت و گفت که بر آن هیچ پلیدی هر چند پلیدی روانی و روحی مترتب نیست. در قالب نمودار ذیل به برخی احادیث در خصوص حرمت مشروب و شراب خوار اینجا مورد اشاره قرار می‌گیرد:

مَنْ شَرِبَ خَمْرًا خَرَجَ نُورُ الْإِيمَانِ مِنْ جَوْفِهِ. هر کس شراب بنوشد نور ایمان از قلب او خارج می‌گردد. (کنز العمال، ۵ / ۱۳۱۸۰)	حدیث از پیامبر (ص)
لَنْ يَزَالَ الْعَبْدُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ ذِينِهِ مَا لَمْ يَشْرَبِ الْخَمْرَ وَ إِذَا شَرِبَهَا خَرَقَ اللَّهُ عَنْهُ سِتْرَهُ وَ كَانَ الشَّيْطَانُ وَلِيَّهُ وَ سَمِعَهُ وَ بَصَرَهُ يَسُوقُهُ إِلَى كُلِّ شَرٍّ وَ يَعْرِفُهُ عَنْ كُلِّ خَيْرٍ. بنده تا شراب ننوشد عرصه دین بر او گشاده باشد و چون بنوشد پرده خدا از او بدرد و شیطان یار و گوش و چشم او شود و او را بسوی بدی‌ها براند و از نیکیها منصرف کند. (نهج الفصاحه، حدیث ۲۲۹۱)	حدیث از پیامبر (ص)
مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا بِتَحْرِيمِ الْخَمْرِ، وَ أَنْ يَقِرَّ لَهُ بِأَنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ. خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرد مگر با حرام کردن شراب، و اینکه اقرار داشت که خدا آنچه را بخواهد انجام می‌دهد. (بحار الأنوار، ۷۹ / ۱۳۴)	حدیث از امام رضا (ع)

۳. جهت مطالعه بیشتر و شان نزول آیات توصیه می‌گردد به آیات مربوطه و تفاسیر معتبر ذیل آن رجوع گردد.

حدیث از امام علی (ع)	مَنْ شَرِبَ الْمُسْكِرَ لَمْ يَقْبَلْ صَلَوَتُهُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً كَسَى كَسَى شَرَابَ بَنُو شَدَّادٍ خَدَّاهُ رَجُلٌ شَبَّانُهُ رَجُلٌ
حدیث امام صادق (ع)	لَا تُجَالِسُوا شُرَّابَ الْخَمْرِ فَإِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا نَزَلَتْ عَمَّتْ مَنْ فِي الْمَجْلِسِ. با شرابخواران همنشین نشوید، زیرا هنگامی که لعنت خدا فرود آید همه کسانی را که در مجلس هستند فرا می گیرد. (الحکم الزاهره، ۳۰۱)
حدیث از پیامبر (ص)	وَلَا يَنَالُ شَفَاعَتِي مَنْ شَرِبَ الْمُسْكِرَ، لَا يَرُدُّ عَلَى الْحَوْضِ لَا وَاللَّهِ. شفاعت من به کسی که مست کننده (شراب) می نوشد نمی رسد، به خدا سوگند او بر من در حوض کوثر وارد نمی شود. (وسائل الشیعه، ۱۷ / ۲۶۱).

۵) تأثیرات منفی مشروبات الکلی بر تأثیر رفتار انسان

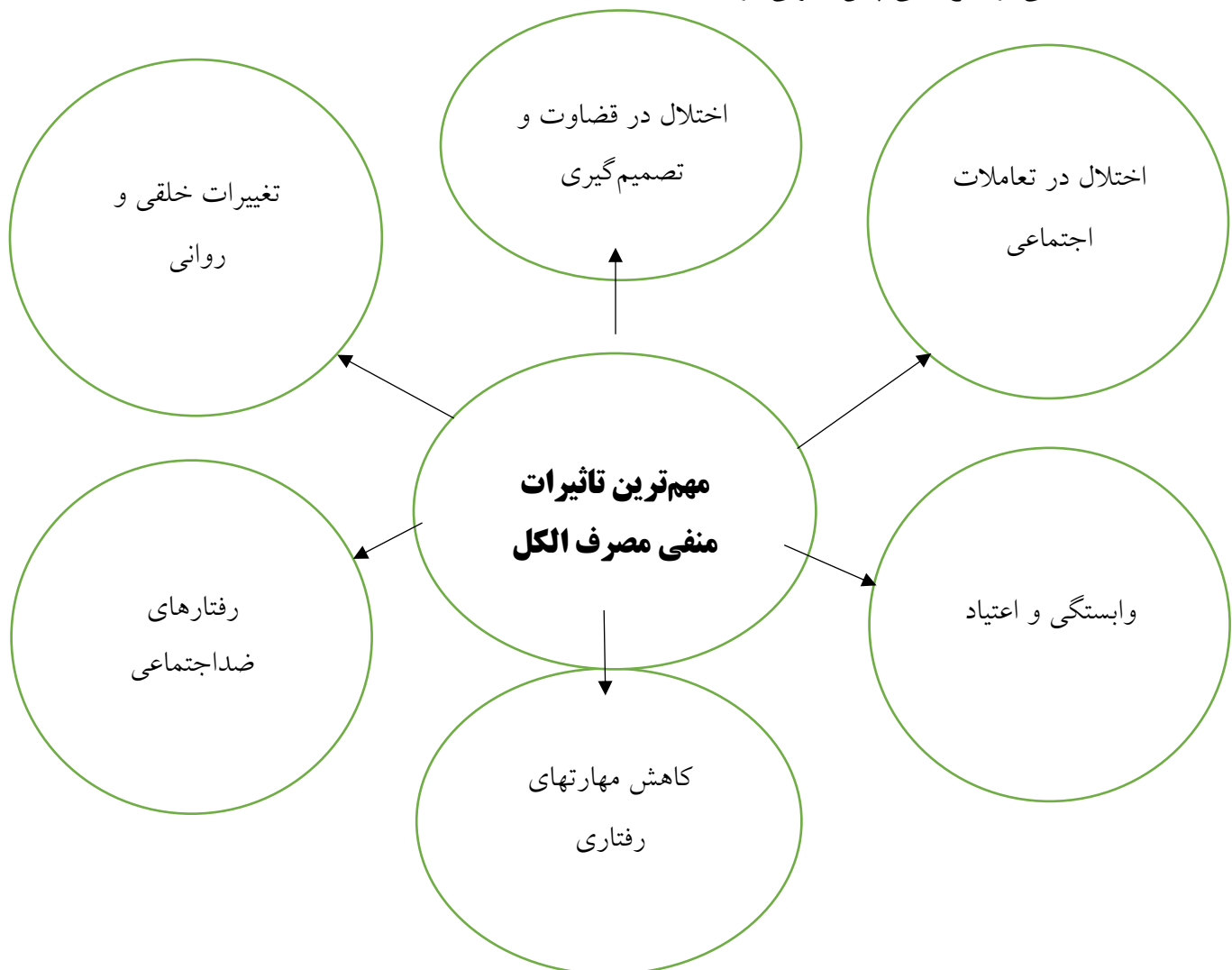
مصرف مشروبات الکلی می تواند تأثیرات منفی قابل توجهی بر رفتار انسان داشته باشد. این تأثیرات می تواند در کوتاه مدت و بلندمدت ظاهر شود و بر جنبه های مختلف زندگی فردی و اجتماعی تأثیر بگذارد. الکل می تواند توانایی فرد در تفکر منطقی و تصمیم گیری را مختل کند. این امر ممکن است منجر به رفتارهای پرخطر مانند رانندگی در حالت مستی، شرکت در فعالیت های جنسی ناامن یا درگیری های فیزیکی شود. هرچند که نیاز به مطالعه اثرات مصرف شراب بر اختلالات رفتاری وجود دارد. (Smart,1996,p77)

در این حالت می تواند سطح پرخاشگری و خشونت را افزایش دهد. برخی افراد تحت تأثیر الکل ممکن است کنترل کمتری بر احساسات خود داشته باشند و به رفتارهای تهاجمی یا خشونت آمیز روی آورند. الکل بر سیستم عصبی مرکزی تأثیر می گذارد و می تواند باعث اختلال در هماهنگی حرکتی، لکنت زبان و کاهش تعادل شود. این امر می تواند خطر سقوط، تصادفات و آسیب های فیزیکی را افزایش دهد. مصرف الکل منجر به اختلال قابل توجهی در پردازش اطلاعات و عملکرد حرکتی، ایجاد مجموعه خاصی از احساسات فیزیکی، تحول کلی خلق و خوی و تمایل به افزایش پرخاشگری شد. (Hull & Bond,1986,p374)

در سطح عصب شیمیایی، مصرف متوسط اتانول به طور انتخابی بر عملکرد سیستم های عصبی، گلوتاماترژیک، سروتونرژیک، دوپامینرژیک، کولینرژیک و اپیوئید تأثیر می گذارد. با این کیفیت می توان گفت: اتانول می تواند مستقیماً بر این سیستم ها تأثیر بگذارد. (Eckardt et al,1998,p998)

مصرف چنین نوشیدنی هایی می تواند باعث نوسانات خلقی، افسردگی، اضطراب و حتی رفتارهای خود تخریبی شود. در تحقیقات آمده است: الکل می تواند رفتار انسان را به روش های ظریف و دست نیافتنی که توسط تجربه و انتظار و همچنین خود دارو تعدیل می شود، تغییر دهد. (Mello & Mendelson,1978,p235)

در برخی موارد، مصرف الکل ممکن است خطر خودکشی را افزایش دهد. مصرف مداوم الکل می‌تواند منجر به وابستگی جسمی و روانی شود. اعتیاد به الکل می‌تواند تأثیرات مخربی بر روابط شخصی، شغل و سلامت کلی فرد داشته باشد. علاوه بر این باعث تشدید مشکلات روانی مانند افسردگی، اضطراب و اختلالات روانی دیگر شود. همچنین ممکن است فرد را در معرض خطر ابتلا به اختلالات روانی جدی‌تر قرار دهد. بر اساس مطالعات دیگری که سالیان پیش نتایج آن منتشر شده است: رواج فزاینده مصرف الکل در میان نوجوانان و بزرگسالان جوان، نگرانی‌هایی را در مورد افزایش احتمالی شیوه‌های نوشیدن ناسازگار، عوارض جانبی منفی روانی و فیزیولوژیکی مسمومیت، و پیامدهای رفتاری پرخطر ایجاد کرده است. (Peacock et al, 2012, p2008) الکیسم ناشی از تأثیر متقابل بین عوامل ژنتیکی و محیطی است و با نقایص مغزی و اختلالات شناختی، عاطفی و رفتاری مرتبط است. (Oscar-Berman & Marinković, 2007, p239) براساس تحقیقات علمی دیگری که در جوامع آماری مشخص با شرایط آزمایشگاهی و رویکرد تجربی اثبات پذیر صورت پذیرفته است نتایج نشان داده است الکل واقعاً باعث پرخاشگری می‌شود. (Bushman & Cooper, 1990, p341) در تحقیقات دیگری که به همین سبک صورت پذیرفته است آمده تجویز حاد الکل می‌تواند تغییرات قابل اندازه گیری در ریسک پذیری انسان در شرایط آزمایشگاهی ایجاد کند. (Lane et al., 2004, p68) در نتایج تجمیعی چند تحقیق علمی دیگر نتایج منفی اثر رفتاری مشروبات الکلی چنین آمده است: الکل می‌تواند باعث نوسانات سریع خلق شود، از سرخوشی گرفته تا تحریک پذیری یا پرخاشگری، که می‌تواند در برخی افراد به رفتارهای خشونت آمیز تبدیل شود. (Pietrangolo, Frhdev, & 2023, p1) نوعاً می‌توان گفت این رویکرد یعنی آشامیدن الکل به وضوح تأثیر مهمی بر رفتارهای اجتماعی مانند افزایش پرخاشگری، خودافشایی، ماجراجویی جنسی و غیره دارد. (Steele & Southwick, 1985, p18) به عقیده نگارنده به استناد جمع بندی یافته‌های تحقیقاتی در منابع علمی چنین تأییراتی دارد.

۶) تأثیرات منفی مشروبات الکلی بر مغز انسان

مشروبات الکلی تأثیرات منفی قابل توجهی بر مغز انسان دارند که می‌توانند به آسیب‌های دائمی و اختلالات شناختی منجر شوند. این تأثیرات به ویژه در افراد با مصرف مکرر و بالا مشهودتر است. مصرف الکل می‌تواند به نواحی مختلف مغز از جمله لوب پیشانی، دستگاه لیمبیک و مخچه آسیب برساند. این آسیب‌ها ممکن است شامل آتروفی مغزی (کوچک شدن مغز) و تغییرات در ساختار نورون‌ها باشد. براساس تحقیقات مداومت در مصرف باعث تغییرات متابولیکی در مغز، متابولیسم پایین‌تر گلوکز و اختلال در تعادل سیستم‌های انتقال‌دهنده عصبی را نشان داده است. (Bühler & Mann, 2011, p1771) می‌توان این تأثیرگذاری را چنین تفسیر کرد آسیب به لوب پیشانی می‌تواند منجر به اختلال در قضاوت، حل مسئله و رفتارهای هدفمند شود. همچنین، آسیب به دستگاه لیمبیک می‌تواند باعث مشکلات در پردازش عاطفی و تشخیص حالات احساسی شود. ترکیبی از یافته‌های تجربی و آزمایشگاهی حاصل از مطالعات تصویربرداری عصبی، فیزیولوژیکی، آسیب‌شناسی عصبی و عصب روان‌شناختی الکلی‌ها نشان می‌دهد که لوب‌های فرونتال، سیستم لیمبیک و مخچه به ویژه در برابر آسیب و اختلال آسیب‌پذیر (در سیستم مغز) هستند. (Oscar-Berman & Marinković, 2007, p239)

مصرف مکرر الکل می‌تواند توانایی‌های حافظه را کاهش دهد و مشکلات جدی در تمرکز و توجه ایجاد کند. همچنین می‌تواند منجر به مرگ دائمی سلول‌های عصبی در برخی نواحی مغز شود، که این امر تأثیرات جدی بر عملکرد کلی مغز دارد. در خصوص نتایج بلند مدت نیز می‌توان گفت: مصرف طولانی مدت الکل ممکن است به تغییرات پیشرونده در ساختار و عملکرد مغز منجر شود. در برخی از تحقیقات علمی چنین نتیجه‌گیری شده است مغز یکی از ارگان‌های هدف اصلی اعمال الکل است. سوء مصرف الکل می‌تواند منجر به تغییر در ساختار و عملکرد مغز و در برخی موارد به تخریب عصبی شود. (Alfonso-Loeches & Guerri, 2011, p19)، البته در تحقیقات دیگری که صورت پذیرفته است نوعاً این آسیب‌پذیری مغزی برای قشر جوان و نوجوان که الکل مصرف می‌کنند بیشتر خواهد بود. (Cservenka & Brumback, 2017)،

این تغییرات می‌توانند باعث بروز اختلالات شدیدتری مانند اعتیاد به الکل شوند، که خود مشکلات بیشتری را برای فرد ایجاد می‌کند. تأثیرات منفی مصرف فوق بر مغز انسان شامل آسیب‌های ساختاری، اختلالات شناختی، عوارض جسمانی و خطر ابتلا به بیماری‌های روانی است که می‌توانند کیفیت زندگی فرد را به شدت تحت تأثیر قرار دهند. مثلاً اثرات ضد اضطراب الکل از طریق آمیگدال، ناحیه‌ای که برای درک ترس و واکنش بسیار مهم در مغز است، انجام می‌شود. (Sripada et al., 2010، p371) مصرف بیش از حد الکل بر مغز تأثیر منفی می‌گذارد، بلافاصله و چه در درازمدت. ضایعات مغزی در مصرف کنندگان الکل متعدد بوده و منشأ چندعاملی دارند. (Neiman, 1998)

۷) تأثیرات مشروبات الکلی در بروز انواع سرطان

مصرف مشروبات الکلی به عنوان یک عامل خطر مهم در بروز انواع سرطان‌ها شناخته شده است. تحقیقات علمی نشان می‌دهد که حتی مصرف کم الکل نیز می‌تواند خطر ابتلا به سرطان را افزایش دهد. برای بهبود پیشگیری از سرطان باید به سه هدف اصلی تغذیه‌ای دست یافت: کاهش مصرف نوشیدنی‌های الکلی، داشتن یک رژیم غذایی متعادل و متنوع و فعالیت بدنی است. (Latino-Martel et al, 2016, p308)

مؤسسات معتبر بهداشتی مانند سازمان جهانی بهداشت (WHO) و آژانس بین‌المللی تحقیقات سرطان (IARC) مصرف الکل را به عنوان یک عامل سرطان‌زا در گروه (۱) طبقه‌بندی کرده‌اند. این بدان معناست که شواهد کافی برای اثبات سرطان‌زایی مشروبات الکلی وجود دارد و هر مقدار مصرف الکل می‌تواند خطر ابتلا به سرطان را افزایش دهد. مطالعات اپیدمیولوژیک و تجربی به طور مداوم مصرف نوشیدنی‌های الکلی را با ایجاد چندین اختلال مزمن مانند سرطان، بیماری‌های قلبی عروقی، دیابت مرتبط می‌دانند. (Zhou et al, 2016, p522) به استناد تحقیقات علمی صورت گرفته مکانیسم دقیق اینکه چگونه الکل باعث بروز سرطان می‌شود هنوز به طور کامل مشخص نیست، اما چندین عامل ممکن وجود دارد:

▪ **تجزیه اتانول:** اتانول موجود در مشروبات الکلی در بدن به استالدئید تبدیل می‌شود که یک ماده شیمیایی آسیب‌زا برای DNA است. مصرف مشروبات الکلی از سال ۱۹۸۸ توسط آژانس بین‌المللی تحقیقات سرطان به عنوان سرطان‌زا برای انسان طبقه‌بندی شده است. اخیراً در سال ۲۰۱۰، اتانول به عنوان ماده اصلی تشکیل‌دهنده مشروبات الکلی و متابولیت آن استالدئید نیز به عنوان سرطان‌زا طبقه‌بندی شد. (Pflaum et al, 2016, p2349) حتی برخی از محققان با گام احتیاط بیشتری قدم برداشته‌اند چنین آورده‌اند حتی مصرف متوسط الکل (به اندازه یک نوشیدنی در روز) با افزایش خطر ابتلا به برخی سرطان‌ها همراه است. (Mart & Giesbrecht, 2015, p1541)، در تحقیقات مستندی که سالها پیش صورت گرفته است تصریح دارد مصرف الکل حدود ۵.۲ درصد از مرگ و میر ناشی از سرطان در مردان و ۱.۷ درصد در زنان در سراسر جهان را تشکیل می‌دهد. (Filho, 2103, p37)

▪ **استرس اکسیداتیو:** مصرف الکل می‌تواند منجر به تولید رادیکال‌های آزاد شود که باعث آسیب به سلول‌ها و DNA می‌شود. مثلاً برخی از محققان فرضیه دخالت آنها (اینجا برخی محتویات الکل و نوشابه‌ها) را در سرطان‌های دستگاه گوارش مطرح کرده‌اند (Cuomo et al, 2013, p97)

▪ **افزایش هورمون‌ها:** مصرف الکل ممکن است سطح برخی هورمون‌ها، مانند استروژن، را افزایش دهد که خود می‌تواند خطر ابتلا به سرطان پستان را بالا ببرد. مصرف مشروبات الکلی یکی از مهمترین عوامل خطر شناخته شده و قابل اصلاح برای سرطان انسان است. در میان زنان، سرطان سینه شایع‌ترین سرطان در سراسر جهان و عامل اصلی مرگ و میر ناشی از سرطان است. (Scoccianti et al, 2014, p24) در تحقیقات دیگری چنین آمده است: ارتباط بین سرطان سینه و مصرف مشروبات الکلی در یک مطالعه تجربی در بین زنان صورت پذیرفت در جامعه آماری نتایجی به دنبال داشت. یافته‌ها این فرضیه را تأیید می‌کند که مصرف الکل یا عوامل رژیم غذایی مرتبط، خطر ابتلا به سرطان سینه را افزایش می‌دهد. (Rosenberg, 1982, p267)

شواهد علمی قوی وجود دارد که نشان می‌دهد هر مقدار مصرف الکل می‌تواند خطر ابتلا به انواع مختلف سرطان را افزایش دهد. بنابراین، برای کاهش خطر ابتلا به این بیماری‌ها، توصیه می‌شود که افراد از مصرف مشروبات الکلی اجتناب کنند یا آن را به حداقل برسانند. در خصوص تبلیغات و تأثیر آن در تحقیقات آمده است اظهارات هشدار دهنده سرطان در مورد مشروبات الکلی ابزاری بالقوه برای افزایش آگاهی در مورد رابطه بین مصرف الکل و خطر ابتلا به سرطان است. (Pettigrew et al, 2014) مصرف الکل با افزایش خطر ابتلا به سرطان ریه مرتبط است. بدین نتیجه می‌رسد که در مردان، مصرف زیاد آبجو و الکل با افزایش خطر ابتلا به سرطان ریه مرتبط است. (Prescott et al, 1999, p463)

نتیجه‌گیری

حرام بودن مشروبات الکلی در اسلام یکی از احکام مهمی است که بر پایه مصالح فردی و اجتماعی استوار شده است. این حکم نه تنها بر اساس دستورات دینی، بلکه با توجه به تأثیرات مخرب الکل بر سلامت جسمی، روانی و اجتماعی انسان صادر شده است. یافته‌های علمی امروزی به وضوح نشان می‌دهند که مصرف الکل تهدیدی جدی برای سلامت انسان محسوب می‌شود و با افزایش خطر ابتلا به بیماری‌های مختلف، به‌ویژه آسیب‌های مغزی و سرطان‌ها، همراه است. در این مقاله، به بررسی علل حرام بودن الکل در اسلام با تأکید بر تأثیرات آن بر مغز و ارتباط آن با انواع سرطان‌ها پرداخته شده است. به استناد تحقیقات متعددی که در این مقاله مورد استناد قرار گرفته است الکل به عنوان یک ماده روان‌گردان، تأثیرات مخربی بر مغز و سیستم عصبی مرکزی دارد. این ماده با تأثیر بر انتقال‌دهنده‌های عصبی مانند گاما آمینوبوتیریک اسید (GABA) و گلوتامات، باعث کاهش فعالیت مغز و اختلال در عملکرد شناختی می‌شود. مصرف الکل می‌تواند به کاهش تمرکز، اختلال در حافظه کوتاه‌مدت و بلندمدت، و کاهش توانایی تصمیم‌گیری منجر شود. همچنین، مصرف طولانی‌مدت الکل می‌تواند باعث کاهش حجم مغز، به‌ویژه در مناطق مرتبط با حافظه و یادگیری، شود و به بیماری‌های عصبی مانند زوال عقل (دمانس) یا سندرم ورنیکه-کورساکوف منجر گردد. علاوه بر این، الکل با تأثیر بر سیستم دوپامینی مغز، می‌تواند

باعث ایجاد وابستگی روانی و اعتیاد شود و خطر ابتلا به اختلالات روانی مانند افسردگی، اضطراب و روان‌پریشی را افزایش دهد. از سوی دیگر، مصرف الکل یکی از عوامل خطر اصلی در ابتلا به انواع سرطان‌ها است. الکل در بدن به استالدهید تبدیل می‌شود که یک ماده سمی و سرطان‌زا است. استالدهید می‌تواند به دیان ای سلول‌ها آسیب رسانده و باعث ایجاد جهش‌های ژنتیکی شود. همچنین، مصرف الکل باعث تولید رادیکال‌های آزاد و افزایش استرس اکسیداتیو در بدن می‌شود که به آسیب سلولی و افزایش خطر ابتلا به سرطان منجر می‌گردد. بر اساس تحقیقات سازمان جهانی بهداشت (WHO)، مصرف الکل با افزایش خطر ابتلا به سرطان‌های دهان، گلو، مری، کبد، پستان و روده بزرگ مرتبط است. حتی مصرف کم الکل نیز می‌تواند خطر ابتلا به این سرطان‌ها را افزایش دهد. از دیدگاه اسلام، حرام بودن الکل نه تنها یک حکم دینی، بلکه یک راهکار پیشگیرانه برای حفظ سلامت فرد و جامعه است. قرآن کریم و احادیث پیامبر (ص) به صراحت از مصرف الکل نهی کرده‌اند و آن را به عنوان یکی از اعمال شیطانی معرفی می‌کنند. این حکم بر پایه مصالح فردی و اجتماعی صادر شده است، زیرا مصرف الکل نه تنها سلامت جسمی و روانی فرد را تهدید می‌کند، بلکه باعث ایجاد مشکلات اجتماعی و اقتصادی نیز می‌شود. الکل با کاهش مهارهای رفتاری، می‌تواند باعث افزایش خشونت، درگیری‌های خانوادگی و جرائم اجتماعی شود. همچنین، هزینه‌های درمانی ناشی از بیماری‌های مرتبط با الکل، کاهش بهره‌وری نیروی کار و خسارت‌های ناشی از تصادفات رانندگی، بار اقتصادی سنگینی بر جامعه تحمیل می‌کند. نوعاً می‌توان ادعا نمود حرام بودن مشروبات الکلی در اسلام را می‌توان به عنوان یک اقدام پیشگیرانه و حفاظتی در نظر گرفت که با اهداف علمی و پزشکی مدرن نیز همسو است. یافته‌های علمی نشان می‌دهند که مصرف الکل تأثیرات مخربی بر مغز، سیستم عصبی و افزایش خطر ابتلا به سرطان‌ها دارد. همچنین، الکل تأثیرات منفی گسترده‌ای بر جامعه و اقتصاد دارد. بنابراین، حرام بودن الکل در اسلام نه تنها یک حکم دینی، بلکه یک راهکار علمی و اجتماعی برای حفظ سلامت و پیشگیری از آسیب‌های فردی و جمعی است. آگاهی‌بخشی درباره مضرات الکل و ترویج سبک زندگی سالم، نه تنها از دیدگاه دینی، بلکه از منظر علمی نیز ضروری است. تنها از این طریق می‌توان به کاهش مصرف الکل و بهبود سلامت عمومی جامعه کمک شایان توجهی نمود. در این راستا پیشنهاداتی مطرح می‌شود:

- **گسترش پژوهش‌های علمی و میان رشته‌ای:** انجام تحقیقات بیشتر درباره تأثیرات الکل بر سلامت و جامعه و انتشار نتایج این تحقیقات می‌تواند به آگاهی‌بخشی عمومی و سیاست‌گذاری بهتر کمک کند. اینجاست که می‌تواند با دلایل علمی و امروزی حقانیت ادعای دین را به اثبات رساند.
- **ترویج متدهای آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها:** برنامه‌های آموزشی درباره مضرات الکل و تأثیرات آن بر سلامت جسمی و روانی باید در مدارس و دانشگاه‌ها گنجانده شود. این آموزش‌ها می‌تواند شامل کارگاه‌ها، سمینارها و تولید محتوای آموزشی جذاب باشد. ضمناً می‌تواند با دلایل علمی و امروزی حقانیت ادعای دین را به اثبات رساند.

فهرست منابع و مآخذ

(۱): منابع فارسی

- مشایخی پور، محمدعلی. (۱۳۸۹). جایگاه مصلحت در سیره و سخن امام علی (ع). **دو فصلنامه انسان پژوهی دینی**، ۶(۲۱).
- زینب ملک‌زاده نایبعلی احمدی وحیده نصر (۱۳۹۹)؛ بررسی تأثیر الکل در عملکرد بدن انسان با نگاهی به آیه‌های قرآن کریم، احادیث و طب سنتی؛ **پژوهش در دین و سلامت**، ۳(۱).
- کاظمی مقدم، روشنگر و کمیجانی، داود. (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی حرمت نوشیدن شراب در قرآن کریم و عهدین. **مطالعات تفسیر تطبیقی**، ۳(۶).
- اسماعیلی، حسین. (۱۳۹۵). اعجاز علمی قرآن در ارتباط با حرمت شراب‌خواری. **پژوهش‌های اجتماعی اسلامی**، ۲۲(۱۰۸).

- حاجی اسماعیلی، محمدرضا، راعی، مسعود و دهقانی، لیلا. (۱۳۸۹). تحلیل مستندات قرآنی حیطه‌ی مدیریت بانوان با تأکید بر سه رویکرد اندیشه‌ی اجتماعی دینی. **مطالعات راهبردی زنان**، ۱۳(۴۹).

- میرزایی، محمد، رضایی، محسن (۱۳۹۹)؛ ضوابط حاکم بر کاربرد مصلحت دینی در سیاست‌گذاری‌های جنایی؛ **پژوهش حقوق کیفری**، ۸ (۳۱).

- راسخ، محمد، و بیات کمیتکی، مهناز. (۱۳۹۰). مفهوم مصلحت عمومی. **مجله تحقیقات حقوقی**، - (۵۶).

- مطهری، مرتضی (۱۳۹۰ ه ش)، **مجموعه آثار**، تهران، جلد بیست و یکم، نشر انتشارات صدرا.

- حسینی طهرانی، سید محمدحسین (۱۳۸۷)، **معادشناسی**، ج دوم، ناشرانتشارات علامه طباطبائی، تهران.

- راسخ، محمد، و بیات کمیتکی، مهناز. (۱۳۹۰). مفهوم مصلحت عمومی. **مجله تحقیقات حقوقی**، - (۵۶).

- پناهی درچه، اکبر و زمانی، مهدی و پوررجب، معصومه، (۱۳۹۸)، مصلحت در دین از منظر اندیشمندان مسلمان، کنگره ملی تازه یافته‌ها در علوم انسانی، تهران، <https://civilica.com/doc/925890>

۲: منابع عربی

- هاشمی شاهرودی، سید محمود (۱۴۲۶ ق)، **فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت**، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت، قم.

- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۵ ش)، **دائرة المعارف فقه مقارن**، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع).

- سبحانی، جعفر (۱۴۲۶ ه.ق)، **ارشاد العقول الی مباحث الاصول**، ناشر: مؤسسه الإمام الصادق علیه‌السلام، مدینه قم، چاپ الاول.

- متقی، علی بن حسام‌الدین (۱۹۸۹ م)؛ **المرشد الی کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال**؛ لبنان، بیروت، ناشرمؤسسه الرسالة.

- ابوالقاسم پاینده (۱۳۲۴ ش)؛ **نهج الفصاحه**؛ مصحح غلامحسین مجیدی، تهران، سازمان انتشارات جاویدان.

- محمدباقر مجلسی (بی تا)؛ **بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار**؛ بیروت، لبنان ناشر انتشارات دار إحياء التراث العربی.

- صابری یزدی، علیرضا (۱۳۷۵ ه ش)؛ **الحکم الزاهرة عن النبی و عترته الطاهرة علیهم السلام**؛ مترجم: انصاری محلاتی، محمدرضا، قم، سازمان تبلیغات اسلامی. مرکز چاپ و نشر.

- محمدبن حسن حرعاملی (۱۴۱۴ ق)؛ **وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه**؛ ویراستار: عبدالرحیم ربانی شیرازی، نشر آل البيت.

۳: منابع لاتین

-Latino-Martel, P., Cottet, V., Druessne-Pecollo, N., Pierre, F. H., Touillaud, M., Touvier, M., Vasson, M., Deschasaux, M., Merdy, J. L., Barrandon, E., & Ancellin, R. (2016). Alcoholic beverages, obesity, physical activity and other nutritional factors, and cancer risk: A review of the evidence. *Critical Reviews in Oncology/Hematology*, 99., <https://doi.org/10.1016/j.critrevonc.2016.01.002>

-Sripada, C. S., Angstadt, M., McNamara, P., King, A. C., & Phan, K. L. (2010). Effects of alcohol on brain responses to social signals of threat in humans. *NeuroImage*, 55(1).. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2010.11.062>

- Smart, R. G. (1996). Behavioral and social consequences related to the consumption of different beverage types. *Journal of Studies on Alcohol*, 57(1).
<https://doi.org/10.15288/jsa.1996.57.77>
- Mello, N. K., & Mendelson, J. H. (1978). Alcohol and human behavior. In Springer eBooks. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-3186-5_5
- Eckardt, M. J., File, S. E., Gessa, G. L., Grant, K. A., Guerri, C., Hoffman, P. L., Kalant, H., Koob, G. F., Li, T., & Tabakoff, B. (1998). Effects of moderate alcohol consumption on the central nervous system*. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 22(5).
<https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1998.tb03695.x>
- Hull, J. G., & Bond, C. F. (1986). Social and behavioral consequences of alcohol consumption and expectancy: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 99(3).
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.99.3.347>
- Peacock, A., Bruno, R., & Martin, F. H. (2012). The subjective physiological, psychological, and behavioral Risk-Taking consequences of alcohol and energy drink Co-Ingestion. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 36(11).
<https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2012.01820.x>
- Oscar-Berman, M., & Marinković, K. (2007). Alcohol: Effects on neurobehavioral functions and the brain. *Neuropsychology Review*, 17(3). <https://doi.org/10.1007/s11065-007-9038-6>
- Bushman, B. J., & Cooper, H. M. (1990). Effects of alcohol on human aggression: An integrative research review. *Psychological Bulletin*, 107(3). <https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.3.341>
- Lane, S. D., Cherek, D. R., Pietras, C. J., & Tcheremissine, O. V. (2004). Alcohol effects on human risk taking. *Psychopharmacology*, 172(1). <https://doi.org/10.1007/s00213-003-1628-2>
- Pietrangelo, A. (2023, February 16). What are the effects of alcohol on the body? Healthline. <https://www.healthline.com/health/alcohol/effects-on-body>
- Frhdev. (2024, November 11). Effects of alcohol on behavior – Personality changes - Futures recovery healthcare. Futures Recovery Healthcare. <https://futuresrecoveryhealthcare.com/blog/effects-of-alcohol-on-behavior>
- Steele, C. M., & Southwick, L. (1985). Alcohol and social behavior: I. The psychology of drunken excess. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(1).
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.48.1.18>
- Oscar-Berman, M., & Marinković, K. (2007). Alcohol: Effects on neurobehavioral functions and the brain. *Neuropsychology Review*, 17(3). <https://doi.org/10.1007/s11065-007-9038-6>

- Bühler, M., & Mann, K. (2011). Alcohol and the Human Brain: A Systematic review of different neuroimaging methods. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 35(10). <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2011.01540.x>
- Alfonso-Loeches, S., & Guerri, C. (2011). Molecular and behavioral aspects of the actions of alcohol on the adult and developing brain. *Critical Reviews in Clinical Laboratory Sciences*, 48(1). <https://doi.org/10.3109/10408363.2011.580567>
- Cservenka, A., & Brumback, T. (2017). The burden of binge and heavy drinking on the brain: Effects on adolescent and young adult neural structure and function. *Frontiers in Psychology*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01111>
- Neiman, J. (1998). Alcohol as a risk factor for brain damage: Neurologic aspects. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 22(S7). <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1998.tb04389.x>
- Pflaum, T., Hausler, T., Baumung, C., Ackermann, S., Kuballa, T., Rehm, J., & Lachenmeier, (2016). Carcinogenic compounds in alcoholic beverages: an update. *Archives of Toxicology*, 90(10). <https://doi.org/10.1007/s00204-016-1770-3>
- Cuomo, R., Andreozzi, P., & Zito, F. P. (2013). Alcoholic beverages and carbonated soft drinks: consumption and gastrointestinal cancer risks. *Cancer Treatment and Research*. https://doi.org/10.1007/978-3-642-38007-5_7
- Zhou, Y., Zheng, J., Li, S., Zhou, T., Zhang, P., & Li, H. (2016). Alcoholic beverage consumption and chronic diseases. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(6). <https://doi.org/10.3390/ijerph13060522>
- Pettigrew, S., Jongenelis, M., Chikritzhs, T., Slevin, T., Pratt, I. S., Glance, D., & Liang, W. (2014). Developing cancer warning statements for alcoholic beverages. *BMC Public Health*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-786>
- Prescott, E., K. M. G. N., Becker, U., & Rensen, T. I. a. S. (1999). Alcohol intake and the risk of lung cancer: influence of type of alcoholic beverage. *American Journal of Epidemiology*, 149(5). <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.aje.a009834>
- Scoccianti, C., Lauby-Secretan, B., Bello, P., Chajes, V., & Romieu, I. (2014). Female breast cancer and alcohol consumption. *American Journal of Preventive Medicine*, 46(3). <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2013.10.031>
- Rosenberg, L. (1982). BREAST CANCER AND ALCOHOLIC-BEVERAGE CONSUMPTION. *The Lancet*, 319(8266). [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(82\)90987-4](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(82)90987-4)
- Mart, S., & Giesbrecht, N. (2015). Red flags on pinkwashed drinks: contradictions and dangers in marketing alcohol to prevent cancer. *Addiction*, 110(10). <https://doi.org/10.1111/add.13035>

-Filho, V. W. (2013). Consumo de bebidas alcoólicas e risco de câncer. Revista USP, 96.,
<https://doi.org/10.11606/issn.2316-9036.v0i96p37-46>